

İşgalin 50. Yılında Kudüs

Bora BAYRAKTAR*

Kudüs'ün bugün dünyanın en hassas noktalarından biri olduğunu söylemek abartı olmaz. Bu kutsal mekanda bir taşın yeri değişse yeryüzündeki milyonlarca Müslümanın ve Hristiyanın dikkati bu kutsal mekana döner ve kaşı kalkar. Milyonlarca Yahudi de benzer bir şekilde Kudüs'ü hep radarları içinde tutar. Bu nedenle Kudüs'te, Haremüşşerif'te yaşanan olayları dünyanın geri kalanında olan olaylarla karıştırmamak, kıyaslamamak en doğrusudur. Bugün İsrail'in kutsal mekanlarda güvenlik gerekçesiyle attığı adımlar bu açıdan değerlendirmelidir ve hafife alınmamalıdır. İsrail açıkça Haremüşşerif'te Altı Gün Savaşı sonrası 50 yıldır süregelen statüsünü değiştirmeye yönelik adımlar atmaktadır.

İsrail İşgali

Kudüs'ün hassas dengelerinin korunması, kentin kaderi aslında 7 Haziran 1967 günü değişti. Altı gün Savaşları sürerken İsrail birliklerinin kentin doğu yakasına ve kutsal mekanlara girişi ile birlikte 780 yıllık Müslüman egemenliği büyük ölçüde son buldu. İsrail'in kendisine düşman Arap devletleriyle etrafının sarılı olması, savaşı bilen İsraili yöneticilerin hassasiyeti, radikal Yahudi hareketlerin bugünkü kadar güçlü olmaması Tel Aviv'in tehlikeli adımlar atmasını frenledi. Ancak İsrail yayılmasının, kentin Yahudileştirme politikasının nasıl sistemli, sürekli ve istikrarlı çalıştığını, meselenin gelip Haremüşşerif'in kapılarına nasıl dayandığını anlamamızı sağlayacak bir dizi gelişmeler hep yaşandı.

* Gazeteci / Yrd. Doç. Dr. İstanbul Kültür Üniversitesi

İşgalin ilk günlerinde Ağlama Duvarı'nın yanbaşındaki Faslılar Mahallesi yıkılarak yok edildi. 700 bina tahliye edilerek buradaki Yahudi mahallesi iki katına çıkarıldı. Mescid-i Aksa'yı yakma girişimleri oldu. Haremüşşerif'in temelini arkeolojik olduğu belirtilen kazı çalışmaları başlatıldı. Haremüşşerif'in kapılarına İsrail güvenlik güçleri yerleştirildi. Zaman zaman güvenlik gerekçeleriyle kutsal mekanlarda ibadete sınırlamalar getirildi. 2000'li yıllarda Ağlama Duvarı'ndan Mescid-i Aksa'ya doğrudan giriş sağlayan bir platform kuruldu. Son olarak bir terör saldırısı gerekçe gösterilerek metal dedektörler yerleştirildi. Buna karşı gelişen boykot sayesinde Haremüşşerif Müslüman-sızlaştırılmaya başlandı.

Olayların gelişimine bakıldığında İsrail'in adım adım, milim milim Haremüşşerif'e yaklaştığı ve kutsal mekanın kimliğini, dokusunu değiştirmeye çalıştığı net bir şekilde görülmektedir. Bu olaylar kutsal mekanın ötesinde, Doğu Kudüs'teki olaylarla beraber değerlendirildiğinde tablo daha net karşımıza çıkmaktadır. İsrail kentin doğusundaki Arap mahallelerde Filistinlilerin evlerine çivi çakmaya bile izin vermemekte, onları göçe zorlamaktadır. Kentin etrafına inşa edilen duvarlar ve yeni Yahudi yerleşim yerleriyle nüfus yapısı Arapların aleyhine bozulmakta, inşa edilen tramvay yolu ile Batı Kudüs ile doğudaki yerleşim yerleri entegre edilmektedir. Ezan yasağı ile kentin semalarındaki Müslüman kimliği yok edilmek istenmektedir. Bu tabloya bakıldığında kimse İsrail'in yaptıklarını görmezden gelemeyiz, statükoyu değiştirme görüşüne komplo teorisi diyemez. Yapılanlar ve gelinen nokta ortadadır.

Camp David'deki kopuş

Üstelik İsrail 2000 yılındaki Camp David görüşmelerinde niyetini açıkça ortaya koymuştur. Müzakereler sonrasında İsrail "Arafat'a herşeyi verdik, devlet önerdik, Doğu Kudüs'ü tartışmaya açtık. Ama o kabul etmedi" diye dünyayı kandırmaya çalışsa ve Filistin liderini "terörist" ilan ederek devre dışı bıraksa da gerçekler bir süre sonra ortaya çıkmıştır.

9 Aralık 2001'de, İsrail tanklarının kuşattığı Ramallah'taki karargahında konuştuğum Arafat'ın bana bizzat, resimler üzerinde anlattığı İsrail teklifleri ve hedefleri kayıtlardadır. İsrail'in planı Filistin'i yutmak, Haremüşşerif'in üzerinde egemenlik vermeden, sadece avlunun üst kısmında göstermelik bir kontrol vermek olmuştur.

Arafat "İsrail başbakanı Ehud Barak Haremüşşerif'in alt kısmının egemenliğini istedi. Ama biliyorsunuz ki kutsal kaya(muallak taşı) yerin altındadır. En büyük Cami olan El Mervan yerin altındadır. Bu talepleri kim kabul edebilir? Sen kabul edebilir miydin?" diyerek bu satırların yazarına sormuştur.

Arafat "Kudüs'e veren Arap lider ben olmayacağım diyerek direnmeyi seçmiş, terörist ilan edilmiş ve ardından iddiaya göre zehirlenerek hayatını kaybetmiştir. Bugün siyasi rakibi olan Hamas dahi Arafat'ı "Şehid el Kuds" diye anmaktadır.

Camp David görüşmelerinin çökmesi, iki tarafın da birbirinin geri adım atmayacağını anlamasıyla sonuçlandı. O tarihten itibaren öncelikle İsrail “tek taraflılığı” Filistin politikası olarak belirlemiş, müzakere yapmadan, atacağı adımlarla statükoyu belirlemek ve lehine değiştirmek olarak kararlaştırmıştır. Sonuç, inşa edilen duvarlarla sınırların değiştirilmesi, Yahudi yerleşim yerleri açarak nüfus dengesinin bozulması ve Arap nüfusun baskı altında yıldırılması olmuştur. Uzun yıllar müzakere çağrılarında her defasında katılan Filistinliler de 2014’ten itibaren tek taraflı karşılıklar vererek Filistin Devleti’ni tanıtmaya ağırlık vermişlerdir.

Duvardaki silah El Aksa

Hal böyle iken şunu söylemek yanlış olmaz: El Aksa krizinde beklenen bir gün mutlaka olacaktır. Kudüs yüzünden Filistin’de bir çatışma er ya da geç yaşanacaktır. Bu çatışmanın tüm bölgeye yayılmayacağını garanti yoktur. Şu an Arap dünyasındaki parçalanma, Irak ve Suriye de yaşanan gelişmeler bile bir yönüyle bu kaçınılmaz savaşın hazırlık süreci olarak değerlendirilebilir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler, İsrail siyasetinin yönü, Filistin halkının direniş kararlılığı, konunun hassasiyeti, uluslararası toplumun davranışları, ilgisi ya da ilgisizliği bu çatışmayı kaçınılmaz kılıyor.

Anton Çehov’un darb-ı meselinde belirttiği gibi “Romanın bir bölümünde duvara asılı olduğu belirtilen silah sonraki bölümlerde mutlaka patlayacaktır.” İşte bugün için, El Aksa Camii ve Haremüşşerif, Ortadoğu’da duvarda asılı olan o silahtır. Günü geldiğinde patlayacaktır. Son iki haftadır İsrail’in Haremüşşerif’e girişle ilgili ortaya koyduğu fiili kısıtlamalar ve buna gösterilen tepki o günlerin ne kadar yakın olabileceğinin habercisidir. Mesele, El Aksa’daki bu gerilimin, bu yüksek çatışma ihtimalinin İsrail’de daha sağlıklı bir siyaset gelişene kadar ertelenip ertelenemeyeceğidir.

Son kriz 14 Temmuz

Aylardır, hatta yıllardır bir kenara itilen, göz ardı edilen adeta unutulmuş meselesi 14 Temmuz’da bir terör saldırısıyla yeniden önümüze geldi. 14 Temmuz Cuma sabahı İsrail’deki Ümmül Fahim kentinden üç İsrail vatandaşı Filistinlinin Haremüşşerif’e soktukları silahla gerçekleştirdikleri saldırı iki İsrail askerinin ölümü ile sonuçlandı. Saldırganlar olay yerinde, kutsal mekanın avlusunda öldürüldü. Gerek Filistin Yönetimi gerekse olayı değerlendiren Müslüman ülkeler saldırıdan dolayı üzüntülerini bildirdiler ve kutsal mekanın bu tür şiddet olaylarına sahne olmasını kınadılar.

Ancak İsrail yönetimi saldırıyı bir fırsat olarak gördü. Kutsal mekanın girişlerini saldırıyı gerekçe göstererek kısıtladı. Metal dedektörler getirilerek kontrol noktaları oluşturdu. 50 yaş altındaki Müslümanların Cuma namazına girişlerini yasakladı. Filistinlilerin uygulamaları protesto için dedektörlerden geçmeyi reddetmesi El Aksa Camii’ni ve avlusunu tenhalaştırdı. İsrail yönetiminin Haremüşşerif’i ele geçirme politikasının yeni bir safhası böylece

uygulamaya konmuş oldu. Kutsal mekanı “Müslümanlaştırılmak”, bu durumu bir süre devam ettirmek, ardından burayı da Doğu Kudüs’te 15 yıldır yapıldığı gibi Yahudileştirmek. Kulağa komplo teorisi ve spekülasyon gibi gelen bu sav, yukarıda da belirtildiği gibi bölgeyi takip eden, olayların geçmişini bilen, 100 yılda nereden nereye geldiğini değerlendirenler için göz ardı edilemeyecek kadar gerçekçi bir ihtimaldir. İsrail Devleti’nin kurulması küçük yerleşim birimlerinin genişlemesiyle başlayan bir süreçtir. 1990’lı yıllarda elinizi kolunuzu sallayarak girebildiğiniz Filistin kentleri 20 yılda etrafi yüksek duvarlarla çevrili açık cezaevlerine dönüşmüştür.

Üstelik İsrail açısından Haremüşşerif’in önemi büyüktür ve buradaki emelleri bir sır değildir. Haremüşşerif’in batısındaki istinat duvarı Yahudilerin Ağlama Duvarı’dır. Kutsalların kutsalıdır ve Hazreti Süleyman’ın tapınağının ayakta kalan son duvarı olduğuna inanılır. Geçmişte Babil ve Roma tarafından yıkılan Yahudi tapınaklarının yerine üçüncüsü inşa etmek Radikal Yahudi grupların en büyük idealidir.

İsrail’de sağın merkeze oturması

İsrail siyasetinin merkezi 2001 yılından itibaren ciddi bir biçimde sağa kaydığını hatırlamak gerekiyor. İsrail sağının en önemli isimlerinden olan Ariel Şaron bile 2005’te İsrail’i Gazze’den çekme kararı aldığı anda partisi Likud tarafından adeta afaroz edilmiş, daha “merkezde” dediği Kadima’yı kurmak durumunda kalmıştı. İsrail solunun önemli isimlerinden Şimon Peres de bu girişimde ona katılmıştı. Sonuç bugün Avigdor Lieberman, Naftali Benett gibi radikal sağcı isimlerin hükümette yer almaları ve politikaları belirlemeleri, Başbakan Netanyahu gibi sert sağcı bir ismi bile zaman zaman “mutedil” görünür kılmalarıdır.

Netanyahu’nun Kudüs ve çevresinde açtığı yeni Yahudi yerleşim yerleri kenti fiili olarak Batı Şeria’dan neredeyse tamamen kopartmıştır. Böyle giderse 15-20 yıl sonra Doğu Kudüs’te Filistin varlığı tamamen marjinalleşecek, başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin Devleti teknik olarak gerçekleştirilemez hale gelecektir. Eski Kudüs’teki Müslüman mahalleleri ve Haremüşşerif “son kale” olarak kuşatılacak ve bir süre sonra burası da Yahudileştirilmeye çalışılacaktır.

Bölgedeki krizler İsrail’i cesaretlendiriyor

İsrail’e bu adımları attıran biraz da bölgede devam eden büyük kaos. Stratejik sessizlik politikasıyla hamlelerini mümkün olduğu kadar dikkat çekmeden gerçekleştirmeye çalışan İsrail kendi örtülü ittifaklarını güçlendirmeye, güvenlik kurgusunu hayata geçirmeye çalışıyor. İsrail’in bölgeye yönelik plan ve beklentilerinde Washington ve Riyad’ın cesaret verdiğini söylemek yanlış olmaz.

İsrail'in bugün için bölgede birbiriyle ilgili üç büyük tehdit algısı var: Birincisi uzun menzilli balistik füzeler ve nükleer silahlara erişmeye çalıştığı düşünülen İran. İkincisi Güney Lübnan'ı kontrol eden ve etki alanını Suriye'nin güneyine doğru uzatan Hizbullah. Üçüncüsü Gazze'yi kontrol altında tutan Batı Şeria'ya doğru gelişmeye çalışan ve İsraili Araplar üzerinde etkisini giderek arttıran Hamas.

Tehditler bunlar olunca İsrail'in stratejisi de buna göre şekilleniyor. İsrail'in öncelikli hedefi İran'ın kuşatılması. Bunun için gereken Amerikan yönetiminin ve Körfez'deki Arap ülkelerinin desteği. İşte tam bu noktada Washington-Riyad ve Tel Aviv'i aynı hedefte buluşturuyor. Bu yılın Mayıs ayında ilk resmi yurt dışı ziyaretini önce Suudi Arabistan ve İsrail'e gerçekleştiren Amerikan Başkanı Trump'ın girişimleri tesadüf değil. Trump Suudi Arabistan ve onun önderliğindeki Körfez ülkelerini İran'a karşı örgütlüyor ve silahlandırıyor. Bu noktada Riyad'ın ve müttefiklerinin İran'a karşı İsrail'i de yanlarında görmekten memnun olduğu anlaşılıyor. Birleşik Arap Emirlikleri'nin de İsrail ile Demokrasileri Savunma Vakfı (Foundation for Defense of Democracies) üzerinden alttan alta birlikte hareket ettiği anlaşılıyor. İsrail İran karşıtı ittifaklaşmanın arka plandaki üyesi.

İsrail'in sessiz stratejisinin ikinci ayağı Suriye'nin güneyine odaklı. Burada attığı adımlar hem İran hem Hizbullah'a karşı ortak bir hareket planına işaret ediyor. 2006 yılındaki Temmuz Savaşı'nda Hizbullah karşısında istediği kadar etkili olamayan ve kuzey sınırını güvenceye alamayarak, hedeflediği Litani Nehri'ne kadar olan alanı tampon bölge yapamayan ve bu bölgenin denetimini UNIFIL'e bırakan İsrail Suriye iç savaşını fırsat bilerek kuzeyinde bir tampon bölge oluşturmaya çalışıyor. İsrail Suriyeli muhaliflere destek olarak, ABD'nin Ürdün'ün kuzeyindeki Suriye sınırına yerleşmesini teşvik ederek, zaman zaman doğrudan Hizbullah hedeflerini bombalayarak Golan Tepeleri'nin kuzeyinden Süveyde'ye uzanan bir hatta tampon bölge kurulmasına çalışıyor. Hedef Hizbullah'ı İsrail sınırından uzak tutmak, İran'ın Lübnan ile kara bağlantısını kesmek ve lojistik akışını engellemek.

Üçüncü hedef ise Filistin'de tek ve en büyük direniş odağı olan İslami Direniş Hareketi Hamas'ı devre dışı bırakmak, hiç olmazsa zayıflatmak. Böylece Filistin sorununu zaman içinde lehine çevirerek çözmek, Kudüs'teki statüyü yine zamana yayarak İsrail'in lehine değiştirmek. Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te yerleşim yeri inşaatları açarak bu toprakların Yahudileştirilmesi bu sessiz stratejinin bir parçası olarak görünüyor. İsrail Filistin sorununu kendi çözümünü karşı tarafa dayatarak, buna itiraz edebilecek en önemli güç olan Hamas'ı devre dışı bırakarak halletmeyi umuyor. Şaron döneminde temelleri atılan tek taraflı güvenlik adımlarını kökleştirmek, resmileştirmek planın merkezindeki düşünce. Hamas'ın zayıflatılması Mısır, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin kendi rejim güvenlikleri açısından, siyasi İslami hareketlerin zayıflatılması yönüyle paylaştığı ama Katar'ın karşı çıktığı bir hedef.

Katar Krizi ve Filistin

Katar krizi yukarıdaki sebeplerden dolayı İsrail'in sessiz stratejisinde tam merkeze yerleşiyor. Katar'ın iki noktada uyguladığı politika İsrail'in ve Körfez Araplarının bölge vizyonunu ve gelecek planlarını olumsuz etkiliyor. Birincisi Katar'ın İran ile daha dengeli ilişkiler kurma eğilimi, Tahran yönetimiyle ilişkilerini sürdürmek ve enerji alanında işbirliği yapmak istemesi. Bu başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkelerinin çoğunun tepkisini çekiyor. Riyad'ın Katar'da yönetimi değiştirmek için, Katar'ı haritadan silmeye kadar gidecek kadar agresif ve yıkıcı abluka kararı büyük ölçüde bundan kaynaklanıyor. İsrail de İran'ı bölgeye entegre edecek, faaliyetlerini sürdürmesine olanak bulacak bir alan açılmasına karşı. İran'ın tamamen izole edilmesini istiyor. Bu nedenle Katar'ın iradesinin kırılması İsrail içinde olumlu yönde bir adım gibi görünüyor.

İkinci konu Doha yönetiminin Filistin'de Hamas, Mısır'da Müslüman Kardeşler örgütleriyle olan yakın ilişkileri. Katar Hamas'a ve Müslüman Kardeşler'e finansal destek veriyor, lider kadrosunun sürgünde dağılmasına engel oluyor, örgütlenip faaliyetlerine devam etme fırsatı sunuyor, medyayı kullanarak sorunları gündemde tutuyor ve unutturmuyor. Bu da İsrail'in Hamas'ı zayıflatma politikasının hayata geçmesine engel oluyor. Katar Hamas'ın ABD ve diğer ülkelerle iletişimini de sağlayarak örgütün izole edilmesini engelliyor. Bu nedenle Katar'ın etkisiz kılınması, Filistin'de Hamas'ın kaynaklarını kurutmak, musluğu kesmek için büyük önem taşıyor. Bu başarılırsa İsrail, Filistin'de kolay lokma olarak gördüğü El Fetih'i yönlendirerek Filistinlilerin iradesini etkisizleştirerek dilediği teslim belgesini imzalatabileceğini düşünüyor. Filistin Yönetimi lideri Mahmud Abbas'ın ilerleyen yaşı, yerine gelebilecek bir ismin netleşmemesi İsrail'in iştahını kabartıyor. Daha önce Oslo Barışı yıllarında imzalanan güvenlik anlaşmaları ve yürütülen işbirliği kapsamında tanıdıkları, ilişki kurdukları, eksik ve zayıf yanlarını bildikleri, Filistin'de tanınan bazı isimlerin ısıtılarak ön plana çıkarılması biraz da bununla ilgili. 2006 seçimlerinden sonra Gazze'den kaçmak zorunda kalan eski güvenlik şefi Muhammed Dahlan'ın adının İsrail medyasında dolaşması bu açıdan şaşırtıcı değil. Arafat Ramallah'ta ev hapsine alındığında İsrail heyetleriyle görüşmeler yapan, Savunma Bakanı Şaul Mofaz'la gizli pazarlıklara girdiği öne sürülen Dahlan'ın İsrail için iyi bir alternatif olabileceği, onun üzerinden Filistinlilere bir anlaşma dayatılabileceği düşünülüyor olabilir.

El Aksa

Ancak Filistin sorunu bu hesaplamalardan ne kadar uzak olduğunu, ne kadar çabuk kontrolden çıkabileceğini 14 Temmuz sabahı bir kez daha gösterdi. El Aksa Camii'ne sokulan silahlarla kutsal mekanın girişinde yaşanan çatışma, akabinde saldırıyı gerçekleştiren üç kişinin Haremüşşerif'in avlusunda öldürülmesi meselenin kapalı kapılar ardında kolayca çözülemeyeceğinin açık bir kanıtı oldu. Saldırıyı gerçekleştiren üç kişinin İsrail vatandaşı Araplardan olması, Ümmül Fahim'den gelerek bu eylemi gerçekleştirmeleri de alarm

verici. İsrail'in olaydan sonra apar topar Kudüs'teki statükonun korunacağını açıklaması, ama diğer taraftan El Aksa Camii'nde Cuma namazını yasaklaması korunması zor bir dengeye işaret ediyor. İsrail böyle zamanlarda bütün bir İslam dünyasının tepkisini kaldıramayacağını farkında. Bu nedenle yatıştırıcı açıklamalar yapıyor ama bildiğini okumaya da devam ediyor. Mescid-i Aksa'daki sözde güvenlik kontrollerinin arttırılması işte bu çerçevede düşünülmelidir. Peki ama bu süreci ne durdurabilir?

İsrail'i kim durduracak?

İsrail'in Kudüs'te attığı adımlar, ön cepheyi dağıtma çabaları son dönemde İsrail'de yaşayan, İsrail vatandaşı olan Arapları(Filistinlileri) da işin içine çekiyor. Uzun yıllar şiddet olaylarının dışında kalmaya özen gösteren, Filistin siyasetinin dışında duran İsraili Arapların Kudüs meselesine müdahil olması İsrail açısından en büyük endişe kaynağıdır. Abbas ve El Fetih'in etkisizleşmesi, Hamas'ın Gazze'den Batı Şeria ve Kudüs'e erişiminin kısıtlı olması İsraili Arapları inisiyatif almaya zorluyor. Özellikle Şeyh Raad Salah'ın bu konuda öne çıkması, sürekli dava süreçleriyle etkisizleştirilmeye çalışılması bu açıdan dikkat çekici. İsrail açısından nüfusu bir buçuk milyonu aşan Arapların işin dışında kalması büyük önem taşıyor. İsrail içinde barış kampı iyice zayıfladığı için İsrail'in Arap nüfusu Tel Aviv'e karşı fren mekanizmasının en önemli parçası haline gelmiştir.

İsrail açısından ikinci endişe kaynağı doğu ve batı sınırlarının güvenliğini sağlayan Mısır ve Ürdün ile olan anlaşmalarının devamını sağlayabilmektir. Mısır'da 1979 Camp David Anlaşmaları'nı sorgulayan Müslüman Kardeşler'in darbe ile iktidardan uzaklaştırılması ve terör suçlamasıyla baskı altına alınması, Suudi Arabistan ve bağlı Körfez ülkelerinin tavrı İsrail'i rahatlatıyor. İç savaş öncesi Filistinli grupları destekleyen Suriye'nin kendi sorunlarıyla boğuşması, Esad'ın meşruiyetini kaybetmesi, Hizbullah'ın dikkatini Suriye iç savaşına vermesi yine İsrail'in nefes almasını sağlayan unsurlar. İsrail Suriye iç savaşı sayesinde kuzey sınırını dilediği gibi şekillendirme olanağına kavuştu. Bu savaşın devamı, Suriye'nin güneyinde rejimi, Hizbullah'ı kendinden uzak tutacak, kolay yönlendirilecek bir yapı oluşması İsrail'in hedeflerinden biri. Mısır'ın şu anki tavrı ve Suriye'nin durumu İsrail'e cesaret veriyor.

İsrail'e karşı üçüncü fren mekanizması ise Ürdün. 1967 savaşı öncesi Şeria nehrinin iki yakasına uzanan Maver-i Ürdün (Transjordan) Krallığı Kudüs ve Haremüşşerif'in doğal koruyucusu ve sorumlusu idi. Altı Gün Savaşı'nın sonunda Batı Şeria'nın işgal altında kalmasının ardından Ürdün Kralı ve ona bağlı Vakıf kutsal mekanların koruyucusu ve hizmetkarı olma konumunu sürdürdü. 1994 yılında imzalanan İsrail-Ürdün Barış Anlaşması'nın 9. maddesi, kutsal mekanlara serbest giriş hakkını kayıt altına alırken Ürdün Kralı'nın buradaki özel ve tarihi rolünü de tanıdı. İsrail'in Haremüşşerif'e getirdiği yeni güvenlik önlemleri bu nedenle İsrail-Ürdün barışını da temelinden sarsma potansiyeline sahip. İki ülke arasında geçmişte yaşanan krizlere bakıldığında İsrail'in Ürdün'ü kızdırmama konusunda hassas davranmasını

beklemek doğal. 1997’de Halid Meşal’e yönelik suikast girişiminin ortaya çıkmasının ardından Ürdün’ün yakalanan İsrail ajanlarını idam edeceğini açıklamasıyla o dönem de başbakan olan Netanyahu geri adım atmak zorunda kalmış ve Hamas lideri Şeyh Yasin’i serbest bırakmak zorunda kalmıştı. Ürdün-İsrail barışının çökmesi Tel Aviv’in doğu sınırlarının güvenliğini tehlikeye atacak bir unsur olduğundan İsrail bunu korumaya dikkat ediyor. Bu iki ülke ABD’nin desteğiyle yürüyen barışın da çok rahatlıkla bozulabileceğini gözden kaçırmamak gerekiyor. Bu açıdan İsrail’in Haremüşşerif konusunda Ürdün’ün tavrını dikkate alacağını unutmamalı.

Haremüşşerif konusunda atacağı adımlar da İsrail’in cesaretini belki de en çok kırarak olan şey İslam dünyasından gelen sert tepkiler olacaktır. Bu açıdan Türkiye’nin konumu, Türk yetkililerin açıklamaları, Türk kamuoyunun tepkileri son derece büyük önem taşıyor. Her ne kadar bugün Kudüs hassasiyetinde tepkilerin başını Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ak Parti çekiyor olsa da Türkiye’de tüm kesimler, muhalefet partileri ve sivil toplum kuruluşları bu hassasiyeti paylaşıyor. CHP’den yapılan açıklamalar, MHP Genel Başkanı Bahçeli’nin İsrail’e uyarıları hatta HDP’den gelen tepkiler de aynı yönde. Türkiye oluşturduğu uluslararası kamuoyu ile İslam ve Arap dünyasına yön verebiliyor. En azından sessiz kalma eğilimindeki ülke liderlerini de tavır almaya zorluyor. Mavi Marmara olayının gölgesi bu anlamda İsrail’i ne tür bir tepkiyle karşı karşıya kalabileceği noktasında ayık tutuyor. Bu açıdan uluslararası tepkiler de fren mekanizmasının önemli bir parçası.

14 Temmuz’da başlayan krizde İsrail’in Birleşmiş Milletler’den gelen uyarıyı fırsat bilerek tepkiler karşısında geri adım atması ve dedektörleri kaldırması bu anlamda oyunun sonu değil. Bu büyük mücadelede oynanan raundlardan biri. Özetle El Aksa Ortadoğu duvarında asılı silah olarak durmaya devam ediyor. .